

RIK PÅ ATT GÖRA INGENTING

Genusindustrin slukar miljoner varje år. Många miljoner. Neo har granskat Kvinnoforum, stiftelsen som byggt ett imperium av floskler och kurser utan deltagare.

av Peter Wennblad

Redaktör på Neo

Foto av Gustav Karlsson Frost

CAMILLA SER inte förvånad ut. Hon börjar bli van.

Den murriga källarvåningen i Birkastaden i Stockholm rymmer säkert ett par hundra personer, men det är bara Camilla Safrankova och undertecknad som sitter i den syrenfärgade soffgruppen just innanför entrén. Denna torsdagskväll i början av april skulle Camilla ha lett en workshop i textiltryck, men ingen anmälde sig. Vårterminens feministiska filmanalyskurs, som i dag egentligen skulle ha sitt tredje kurstillfälle, blev också inställd i brist på deltagare. Den utannonserade smyckesverkstaden blev det heller inget av.

– Vi når inte ut, säger Camilla och ser trött ut.

Den underjordiska lokalen i Tomtebogatan's norra ände tillhör Xist, ungdomsavdelningen av den feministiska

stiftelsen Kvinnoforum. Här fick Camilla Safrankova jobb som fritidsassistent efter att ha hållit kurser i feministiskt självförsvar, där unga tjejer bland annat fick lära sig var på manskroppen det är effektivast att slå och sparka.

Trots bristen på besökare behöver Camilla inte känna sig ensam. De är fem personer som jobbar med kvällsverksamheten. Sammanlagt är det, enligt stiftelsens ordförande Bam Björling, runt 60 anställda som sitter i Kvinnoforums spretiga grenverk av underavdelningar. Huvuddelen av dem befinner sig några våningar upp, i ett soligt kontorskomplex med utsikt över Karlbergsvägens sjangdobra slutsträcka.

KVINNOFORUM ÄR EN av tiotals, tjugotals, ja kanske hundratals föreningar, stiftelser, organisationer och nätverk

som utgör den svenska genuspolitikens bidragsindustriella komplex. De är nämligen inte helt lätta att räkna, eftersom de ger sig själva snarlika namn, såsom Kvinnor för mission, Sveriges Kvinnolobby, Kvinnors Nätverk, Svenska Riksförbundet Nationellt Resurscentrum för Kvinnor, Internationella kvinnoförbundet, Kvinnofronten, Terrafem, Business and Professional Women och Sverigefinska Kvinnoforum, för att bara rycka ut en handfull av dem som vid aprilsammanträdet beviljades dela på drygt fem miljoner kronor från regeringens Delegation för fördelning av statsbidrag för kvinnors organisering och jämställdhetsprojekt.

Protokollet från Delegationen för fördelning av statsbidrag för kvinnors organisering och jämställdhetsprojekt är dock långt ifrån den enda plats där

man stöter på denna feministiska syskonskara. Nutek delar på regeringens uppdrag ut tio-tals miljoner i projektstöd varje år. Allmänna arvsfonden lockar också med genuspengar. Och EU:s ESF-fond. Och Ungdomsstyrelsen. Länsstyrelsernas genusbörs innehåller också stora sedlar. Sidan likaså. Landstingen skjuter naturligtvis gärna till, liksom kommunerna. Och Folkhälsoinstitutet. Även Socialstyrelsen har åttasiffriga belopp att bjuda på.

Vi slutar där.

Vilka summor genuspolitikens bidragsindustriella komplex årligen omsätter kräver en mindre forskningsavdelning för att beräkna (kanske en uppgift för Nationella sekretariatet för genusforskning?). Men många miljoner är det.

För att försöka få en liten inblick i hur pengarna används har jag valt att titta närmare på Kvinnoforum. Av flera skäl.

FÖR DET FÖRSTA är stiftelsen som sagt en av de största aktörerna på genusmarknaden – 2003 omsatte den 21 miljoner kronor, året efter 30 miljoner, och omsättningstrenden har varit stadigt stigande under lång tid.

För det andra är Kvinnoforum en av de mest välorganiserade aktörerna, med tungviktare som Metalls tidigare ordförande Göran Johnson, Svenskt Näringslivs chefekonom Stefan Fölster och förra EU-kommissionären Anita Gradin i styrelsen. Kvaliteten på stiftelsens konkreta verksamheter bör därför kunna säga en hel del om hur väl pengarna används i resten av genussektorn.

I kontorskuberna i Kvinnoforums två långa korridorer sitter säljarna. De kallas förvisso inte säljare, utan projektledare, men likafullt är en av deras huvuduppgifter att generera projektidéer och författa bidragsansökningar till desamma.

Sedan slutet på 90-talet har närmare

”Existerande beskrivningar var så bristfälliga att det för en utomstående var näst intill omöjligt att med utgångspunkt från Kvinnoforums material förstå vad projekten de facto inkluderar och innebär.”

IFAU

200 miljoner kronor varit och vänt i Kvinnoforums penningpung. Allt förvisso inte pengar för egenkomponerade projektidéer: Kvinnoforum får också beställningar på allt från genuskurser till jämställdhetsplaner, men företrädesvis från andra delar av den offentliga sfären som inte sällan i sin tur har sökt och beviljats bidrag för att anlita Kvinnoforum.

Vilka konkreta resultat feministiska Kvinnoforum åstadkommer är det dock inte lätt att veta. Trots att stiftelsen sätter i sig skattepengar med samma aptit som en mindre myndighet, tycks oberoende utvärderingar och resultatuppföljningar lika sällsynta som textiltryckarna på Xist.

När jag påpekar detta vid en intervju med Kvinnoforums ledning – Bam Björling och Anki Elken – hävdar de att jag har fel. Utvärderingar finns det gott om, lovar de, och ett par dagar senare anländer ett brunt påskuvert till redaktionen.

Däri ligger två projektredovisningar som Kvinnoforum själva har skrivit och en bunt kopierade deltagarutvärderingar, huvuddelen av vilka jag inte kan läsa eftersom de samlats in på en grundkurs i *Gender and Empowerment* som stiftelsens internationella avdelning hållit i Georgien och således är skrivna på georgiska och ryska.

Dagen innan har dock ett annat kuvert kommit med posten.

PÅ FÖRSOMMAREN 1997 sätter dåva-

rande arbetsmarknadsminister Margareta Winberg sin namnteckning på regeringsbeslutet. Kvinnoforum beviljas fem miljoner kronor för att ”genomföra metodutveckling av program för arbetslösa kvinnor och kvinnor i riskzon för arbetslöshet”. Syftet är, enligt Kvinnoforums ansökan, ”att nå de grupper av kvinnor som ofta hamnar mellan stolarna”, ”att öka dessa kvinnors möjlighet att försörja sig genom arbete” och ”att synliggöra den resurs som dessa grupper utgör för såväl samhälle som näringsliv”.

De följande tre åren – 1998, 1999 och 2000 – beviljas Kvinnoforum ytterligare drygt tolv miljoner kronor för sitt arbetsmarknadsprojekt.

I början av 1999 beslutar dock regeringen att – för en gångs skull – ge en oberoende utredare i uppdrag att undersöka hur Kvinnoforum använder pengarna och om de når de ambitiösa, om än luddiga målen. Denna gång är det Björn Rosengren, som nu övertagit ansvaret för arbetsmarknadsfrågor, som sätter pennan på regeringsbeslutet.

Det är slutresultatet av detta regeringsbeslut som landar i *Neos* brevlåda: två gulnade forskningsrapporter från Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU).

IFAU:s utvärderingar kan närmast liknas vid ett lexikon över jämställdhetspolitikens mest populära begrepp; här kan läsaren se hur tung teori ser ut när den landar i praktisk verklighet. Översättningsarbetet verkar dock ha krävt ett och annat av forskarna på IFAU: ”Existerande beskrivningar var så bristfälliga att det för en utomstående var näst intill omöjligt att med utgångspunkt från Kvinnoforums material förstå vad projekten de facto inkluderar och innebär. En stor del av tiden har därför gått åt till att kartlägga Kvinnoforums verksamhet”, skriver forskarna i studiens sammanfattande kapitel.

Och ”Kvinnoforums material” var

alltså det som regeringen från början tyckte var ett fullt tillräckligt underlag för att betala ut 17 miljoner kronor i fyra omgångar.

Låt oss slå upp några ord i IFAU:s jämställdhetspolitiska lexikon.

SYNLIGGÖRANDE.

För att ”synliggöra den resurs som dessa grupper utgör för såväl samhälle och näringsliv” genomförde Kvinnoforum bland annat två så kallade porträttstudier. Porträttstudierna skulle ge ”stöd och uppmuntran för utsatta kvinnor”. I praktiken innebar studierna att två personer från Kvinnoforum intervjuade sammanlagt tretton kvinnor om deras uppväxtförhållanden, deras skoltid och arbete samt deras erfarenheter av arbetslöshet och arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Den ena porträttstudien publicerades i form av en bok på 60 sidor, den andra var en fjärdedel så lång och publicerades endast på Kvinnoforums hemsida. Kvinnoforum tryckte också upp en affisch som kunde användas på utställningar. IFAU skriver dock ”att det är omöjligt att bedöma huruvida dessa projekt när angivna målgrupper eftersom det inte går att spåra vilka kvinnor som tagit del av projektens resultat”.

Enligt Kvinnoforums egen redovisning kostade de tretton intervjuerna 952 152 kronor att genomföra, sammanställa och publicera.

En annan av Kvinnoforums metoder för att synliggöra arbetslösa kvinnor var hemsidan *Vägar till arbete*. Sidan fungerade, enligt den redovisning Kvinnoforum skickade till regeringen, ”som en marknadsplats där du kan träffa andra och också ’handla’ den kunskap och erfarenhet du efterfrågar”.

Formuleringar som, enligt IFAU, inte riktigt stämde överens med verkligheten: ”Resultatet av projektet utgörs av en länk, på Kvinnoforums hemsida, till Kvinnoforums arbetsmarknadsprogram. Endast ett fåtal projekt beskrivs och sidan är inte specifikt arbetsmark-

nadsinriktad. Med hänsyn taget till hur sidan ser ut i dag är kostnadsbilden för projektet mycket anmärkningvärd.” Sidan hade nämligen kostat skattebetalarna 1 078 083 kronor, varav 447 000 i löner.

METODUTVECKLING.

Med arbetsmarknadsprojektet skulle Kvinnoforum se till att ”allt fler kvinnor och flickor får tillgång till sin egen kraft och förmåga”, bland annat genom så kallad frigörelsepedagogik.

Ett av delprojekten vände sig till ensamstående, arbetslösa kvinnor i Sollentuna och pågick under fem månader.

”Metoden präglades av att kvinnorna själva var med och bestämde regler för deltagandet. Syftet med detta var att skapa en känsla hos deltagarna att de själva hade möjlighet att påverka sin utveckling. Den schemabundna tiden ägnades åt drama, psykodrama, omvärldskunskap samt en orienteringskurs som innefattade vägledning, studiebesök och inspirationsmöten.”

Kort sagt, deltagarna fick själva bestämma vad de ville göra, prata skit eller dricka kaffe – ”när det gäller nyskapande verksamheter/experiment med verkliga handlande aktörer (...) är det inte självklart att man ska styra dessa med traditionella projektstyrningsmetoder (mål, målgrupp, resultat, utvärdering). Det är som om en trädgårdsmästare skulle kunna kommentera blommorna att växa på ett visst sätt enligt en fastställd plan”, skriver Kvinnoforum i sin programrapport, men konstaterar ändå lite senare att det ”kreativa kaos där deltagarna skulle tvingas ta ansvar för sina egna idéer (...) visade sig vara en svårframkomlig väg”.

Enligt Kvinnoforum gick åtta av tio deltagare vidare till arbete eller utbildning, men IFAU konstaterar att det ”inte framgår huruvida detta innebär en övergång till reguljärt arbete och/eller utbildning eller övergångar som inkluderar arbetsmarknadspolitiska

”Låt tjejerna ställa sig i en tät, trygg ring och gör en skrikövning. Varje tjej får välja ett ord som alla ska skrika, alternativt alla säger/skriker sitt namn och de andra skriker det som ett eko.

Att skrika fyller flera funktioner: det är gränsöverskridande (passar inte in i den traditionella tjejrollen), stärkande, ger energi och är ofta väldigt roligt.

(...)

1. Låt tjejerna lista olika ord för sitt könsorgan, så många som möjligt! Skriv ned dem på ett blädderblock och låt tjejerna skriva ned nya under träffens gång. (...) Låt dem sitta framme så att tjejerna kan fundera kring dem under träffen, och avsluta sen med att utse det bästa ordet.

2. Med hjälp av olika material och färger får tjejerna skapa en tredimensionell modell av ett kvinnligt könsorgan. Gör gärna en utställning av dem, så att de förknippas med stolthet.”

Från Kvinnoforums manual för arbete med unga tjejer

”På kvällen fick cheferna måla med akvarell en visionsmålning för var de ser Migrationsverket inom tre år. Först enskilt och sen en enda stor målning i grupp.”

Från Kvinnoforums genusutbildning för personal på Migrationsverket

”Ingen metod var angiven från början eftersom projektteamet ville bilda sig en uppfattning om deltagarnas livssituation och möjligheter till förändring. De två första veckorna ägnades därför åt att pröva på och diskutera olika arbetsformer.”

Från Kvinnoforums arbetsmarknadsutbildning för invandrarkvinnor

åtgärder”. IFAU kunde inte heller undersöka detta i efterhand, eftersom Kvinnoforums deltagarlistor saknade personnummer. IFAU fick för övrigt bara fullständiga deltagarlistor för två av 17 projekt som ingick i Kvinnoforums arbetsmarknadsprogram. Och i det fullständigt redovisade projekt som innehöll flest deltagare – en IT-utbildning för drygt 200 personer – hoppade mer än hälften av före terminens slut.

ERFARENHETSSPRIDNING.

I sin första anslagsansökan till regeringen skrev Kvinnoforum att ”erfarenhetsspridningen [av projekten] skall under slutet av året nått ut till hela landet. Kvinnoforum räknar också med att informationsspridningen skall vara av intresse även inom EU”.

Så blev, försiktigt uttryckt, inte fallet.

IFAU skriver: ”Erfarenhetsspridning borde implicit innebära att projekten dessförinnan har dokumenterats; detta har dock bara skett i undantagsfall. (...) Det är anmärkningsvärt att 3,5 års verksamhet, 17 projekt och anslag för metodutveckling motsvarande 17 125 000 kronor enbart resulterat i fem metodhandböcker, varav enbart två bygger på försöksverksamhet.”

Metodhandböckerna hade, dessutom, främst använts i Kvinnoforums interna verksamhet.

HELA DENNA ARTIKEL skulle kunna ägnas åt IFAU:s digra dekonstruktion av genuspolitisk bidragslingo. Men – *you’ve got the point*.

När IFAU redovisade sin granskning för regeringen beslutade den att inte bevilja bidrag för arbetsmarknadsprojektets femte år. Kvinnoforums ledning blev rasande (och är så än i dag – fem år senare redovisar Kvinnoforum fortfarande det avslagna bidraget som kundfordran i räkenskaperna, vilket är ett allvarligt brott mot god redovisningsd).

En tid senare publicerade därför Kvinnoforum en ”motrapport” (formellt en slutrapport för arbetsmarknadsprogrammet) där man gick till angrepp mot omvärlden. Där förklarade stiftelsen att IFAU:s forskare ”ej vare sig behärskar teoribildning kring metodutveckling, nyskapande verksamhet eller relevanta metoder för utvärdering”, att Kvinnoforums arbetssätt ”fördomsfullt ses som

”Jag har verkligen försökt att förstå, och jag har visat min hustru också, men även hon har svårt att förstå. Och jag förstår fortfarande inte hur man genom att skriva ner de här orden kan få så mycket bidrag.”

Nils-Erik Schultz, statsåklagare

ett kvinnligt sätt att arbeta” och att forskarna borde ”mäta de kvalitativa förändringarna hos målgruppen”. För som Kvinnoforum skriver om ett av projekten senare i rapporten – ”Det samtliga deltagare tar upp som en av de största vinsterna med projektet var att träffa andra kvinnor i samma situation.”

När jag intervjuar Kvinnoforums ordförande Bam Björling påstår hon att den ansvariga statssekreteraren på näringsdepartementet, Jan Grönlund, ”officiellt bad oss om ursäkt för IFAU:s utvärdering” när stiftelsen överlämnade sin slutrapport. Ett snabbt telefonsamtal till Grönlund, som i dag är hög chef på försäkringsbolaget AFA, avslöjar dock att detta inte är sant. Det finns heller inget offentligt dokument som styrker Björlings påstående.

KVINNOFORUM ÄR SOM sagt bara en av många aktörer i genuspolitikens bidragsindustriella komplex. Där finns allt från stora drakarna – till exempel Kvinnolobby, ROKS, Sveriges Kvin-

nojourers Riksförbund och nämnda Kvinnoforum – till lokala aktörer som Genderinstitute Gotland, Emma Resurscentrum i Vilhelmina och föreningen Kick Ass i Växjö.

Det finns inte mycket som talar för att det genomsnittliga jämställdhetsprojektet, vare sig stort eller litet, förvaltar pengarna så värst mycket bättre än de frigörande pedagogerna hos Kvinnoforum.

I december 2005 överlämnade till exempel konsultbolaget Ramböll Management sin slututvärdering av den svenska delen av EU:s så kallade Växtkraft Mål 3-program, ett skafferi ur vilket otaliga stora och små jämställdhetsprojekt plockat proviant de senaste åren. Bara i Sverige omsatte programmet 19 miljarder kronor mellan 2000 och 2006 (jämställdhet är dock bara ett av åtta så kallade insatsområden).

Rambölls konsulter konstaterar på sin något snubbliga syntax att ”det inte finns någon dialog eller någon struktur för att samla upp erfarenheter från programmet, som sedan skulle kunna föra in goda exempel och lärdomar i den nationella politiken” och drar slutsatsen att ”genomslaget på strukturell nivå” har varit ”begränsat”.

På ren svenska: pengarna har inte åstadkommit ett jota. Eller, förresten, fel av mig, för Ramböll hittar faktiskt ett så kallat mervärde, och formulerar dessutom detta mervärde på ett sätt som borde förära konsulterna en hedersplats i managementprosans *Hall of Fame*: ”Mervärdet har i stor utsträckning utgjorts av möjligheten att få ett finansiellt stöd, som har inneburit att verksamheter kan utveckla verksamheter som annars inte skulle ha utvecklats.”

ANDRA SOM HAR granskat jämställdhetsprojekt är radioprogrammen *Kaliber* och *Konflikt* i P1.

Kaliber tittade närmare på Equal – ännu ett av EU:s miljardprogram – och fann sig vadande i luddiga idéer och bristande uppföljningar. En projektledare för en jämställdhetsinsats i Dalarna skrädde inte orden om sitt eget arbete:

– Jag jobbade några år på Wall Street, vilket är en helt annan värld. Där satsar man också på olika projekt. Men om ett projekt inte fungerade så kapades det direkt. Och de som gick bra satsade man extrapengar på. Här är det inte så. Här får alla lika mycket och så lullar alla på – kör man i diket efter halva tiden så händer inget i alla fall. (...) Jag är övertygad om att människor utanför den lilla Equal-sfären inte har en aning om att Equal ens existerar och kommer aldrig någonsin att få veta att det existerat.

Projektet ifråga, *Schoolatwork Aviation Foundation*, ägnar sig åt ”flygsportinitiativ med socialpedagogisk inriktning”.

KONFLIKT VALDE ATT koncentrera sig på de projekt som beviljas av Näringsdepartementets jämställdhetsenhet, det vill säga de miljonutbetalningar som kräver den ansvariga ministerns underskrift.

Konflikts granskning visade att regeringen inte tycks ha dragit några lärdomar av exemplet Kvinnoforum. Från Näringsdepartementet strömmar det ut pengar både till projekt som läggs på is i samma stund slantarna landar på kontot och till sådana där deltagarna inte ens kommer ihåg att de har deltagit.

Och, inte att förglömma, till projekt och personer som bara existerar i hjärnan på en av jämställdhetsenhetens egna tjänstemän.

En 44-årig departementssekreterare, som i mars dömdes till 18 månaders fängelse, lyckades få Jens Orback, Carin Jämtin och Mona Sahlin att tillstyrka utbetalningar på en och en halv miljon kronor till påhittade projekt med påhittiga namn som Genus, Teknik & Högskola och Nordisk samverkan mot sexualiseringen av det offentliga var-

dagsrummet. Pengarna använde han bland annat till något så könsstereotyp som att köpa en extratrustad, fabriksny Volvo V70.

I sitt arbete tog departementssekreteraren fram underlag för en mängd regeringsbeslut om bidragsutbetalningar, och fick således direkt inblick i vad som krävdes för att kvalificera sig. Det vill säga inte mycket alls.

Statsåklagaren Nils-Erik Schultz berättade i *Konflikt* att ”han log för sig själv” när han under förundersökningen gick igenom mannens påhittade projekt och bidragsansökningar: ”De rabblade floskler och ord som upprepas och som uppenbarligen bör vara med – men jag förstår faktiskt inte mycket av det som står (...) Jag har verkligen försökt att förstå, och jag har visat min hustru också, men även hon har svårt att förstå. Och jag förstår fortfarande inte hur man genom att skriva ner de här orden kan få så mycket bidrag.”

VÄGEN TILL HELVETET är som bekant stenlagd med goda föresatser. Genuspolitiken är – i hård konkurrens, ska sägas – det främsta exemplet på vad som händer när politikens patos inte är att vilja, utan att vilja väl. Då blir ord viktigare än handling och politiska beslut syftar i första hand till pressklipp och kommunikativa effekter, inte faktiska förändringar. Just ordet genus lyckades på kort tid kvala in på den lista över oantastliga begrepp där vi också hittar Miljö och Bistånd, och som är perfekta för publikfriande Satsningar eftersom de saknar substans men signalerar uppsåt. Och det senare är, per definition, gott. För du är väl inte emot kvinnor?

Genuspolitiken har förändrat Sveriges dramatiskt, inte på jämställdhetens område, men genom att det numera är en högst lönsam rörelse att åstadkomma ingenting alls. Den enda kompetens som krävs är förmågan att formulera sig illa med de goda glosorna och ha tillräckligt med saliv för en handfull frimärken.

Veckan efter mitt torsdagsbesök hos Xists tomma tygtryckeri läser jag den senaste verksamhetsberättelsen från Kvinnoforum. En stolt Bam Björling inleder under rubriken ”Framgångsrikt verksamhetsår”. Några sidor länge fram beskrivs Xist – ”fyllt av kurser och aktiviteter från måndag till torsdag” – bland annat med följande mening: ”Torsdagar är en rolig dag, alltid mycket tjejer!” ☽